

Швець Н.М.,
к.ю.н., асистент кафедри трудового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ОХОРОНА ПРАЦІ У ВУГІЛЬНІЙ ГАЛУЗІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Вугільна галузь України – стратегічно важлива галузь національної економіки, що забезпечує паливно-енергетичну базу нашої держави, в якій задіяні більше 200 тисяч громадян. На шляху України у світове співтовариство значення вугільної промисловості як ніколи зростає.

Робота гірників проходить у шкідливих умовах, що створюють потенційну небезпеку для здоров'я та життя самих гірників та інших осіб, які перебувають у підземних виробках та на їх поверхні, виконуючи свої трудові обов'язки. Таким чином, відхилення від норм у сфері охорони праці може призвести до трагічних наслідків. Серед основних факторів небезпеки роботи у шахтах – метан, вибухи вугільного пилу, раптові викиди, самозаймання вугілля.

Статистика стану виробничого травматизму на підприємствах гірничої галузі за січень-лютий 2014 року невтішна. За 2 місяці 2014 року на вугільних підприємствах, підпорядкованих Міненерговугілля, сталося 283 випадки загального виробничого травматизму. За звітний період допущено 12 випадків виробничого травматизму зі смертельними наслідками.

Для порівняння – у 2013 році на підприємствах вугільної промисловості, що підпорядковані Міненерговугілля, а також на підприємствах недержавної форми власності та орендних підприємствах було смертельно травмовано 100 осіб у Донецькій, Луганській, Львівській та Волинській областях.

Робота працівників вугледобувних підприємств регламентована цілим комплексом нормативно-правових актів. З-поміж низки конвенцій МОП доречно звернути увагу на такі: Конвенція № 176 про безпеку та гігієну праці в шахтах від 22.06.1995 р. (ратифікована); Конвенція № 148 про захист працівників від професійного ризику, спричиненого забрудненням повітря, шумом та вібрацією на робочих місцях від 20.06.1977 р. (не ратифікована); Конвенція № 124 про медичний огляд молодих людей з метою визначення їхньої придатності до праці на підземних роботах у шахтах і копальнях від 23.06.1965 р. (ратифікована); Конвенція № 123 про мінімальний вік допуску на підземні роботи в шахтах і рудниках від 22.06.1965 р. (денонсована Україною 30.07.80 р.); Конвенція № 45 про використання праці жінок на

підземних роботах у шахтах будь-якого роду від 21.06.1935 р. (ратифіковано).

Серед актів національного законодавства з питань промислової безпеки та охорони праці на підприємствах вугільної галузі України, передусім, слід виділити такі: Гірничий закон України від 06.10.1999 р. № 1127-XIV; Закон України «Про підвищення престижності шахтарської праці» від 02.09.2008 р. № 345-VI; Закон України «Про охорону праці» від 14.10.1992 р. № 2694-XII, Положення про дисципліну працівників гірничих підприємств, затверджене Постановою Кабінету Міністрів України від 13.03.2002 р. № 294; Положення про Державну воєнізовану гірничорятувальну службу у вугільній промисловості України, затверджене Наказом Міністерства енергетики та вугільної промисловості України від 19.10.2012 р. № 815; Перелік робіт з підвищеною небезпекою, затверджений Наказом Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 р. № 15; Правила безпеки у вугільних шахтах, затверджені Наказом Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 22.03.2010 р. № 62 тощо.

Питання охорони праці на підприємствах гірничої галузі постійно перебуває на контролі, як Міністерства енергетики та вугільної промисловості України, так і представницьких органів найманих працівників, що працюють у цій стратегічно важливій галузі національної економіки. Зокрема, з метою запобігання нещасним випадкам, профілактики профзахворювань Галузевою угодою між Міністерством енергетики та вугільної промисловості України, іншими державними органами, власниками (об'єднаннями власників), що діють у вугільній галузі, і всеукраїнськими профспілками вугільної промисловості, з-поміж іншого, передбачено, що профспілки в особі виборних органів, інспекцій та представників мають право призупиняти роботи, якщо виникла небезпечна виробнича ситуація для життя та здоров'я працівників. Також профспілки можуть створювати технічну та правову інспекції праці, комісії, обирають громадських інспекторів з охорони праці, які діють відповідно до положень, затверджених профспілковими органами.

Питаннями охорони праці переймаються й фахівці Федерації роботодавців гірників України. Так, одним з основних напрямків діяльності Федерації є участь у формуванні та реалізації політики держави з питань охорони праці працівників гірничої галузі.

Серед фахівців вугільної галузі постійно ведуться дискусії з приводу пошуку шляхів забезпечення безаварійності роботи шахт чи принаймні зменшення кількості нещасних випадків. У всякому разі точки зору

спеціалістів співпадають у тому, що необхідно боротися з нелегальним видобутком вугілля та закривати аварійно небезпечні шахти.

Значна частина аварійно небезпечних шахт в Україні перебувають у приватній власності, тому закрити їх достатньо складно. Програми закриття шахт впираються в те, що вони є профільними виробництвами в регіоні, з їхньою ліквідацією зросте безробіття. Власники після кожної гучної аварії обіцяють провести ремонт та переоснащення рятувального обладнання в шахтах, але через певний час обіцянки забуваються, і в шахтах знову гуркотять вибухи та трапляються обвали. Відомі навіть випадки, коли загиблих у нелегальних шахтах-копанках підкидають на дороги, щоб імітувати ДТП.

Цікавим є досвід Бельгії, де вугільні шахти, що раніше становили більшу частину промисловості двох провінцій, були закриті через аварійність і невисоку рентабельність. На їх місці було відкрито національний парк, який приваблює туристів териконами. Для здійснення таких перетворень країна виділила близько 1 млрд. євро і працевлаштувала населення проблемних областей.

За сучасних реалій нам видається, що в Україні можуть бути легалізовані лише ті копанки, які відповідають критеріям малих шахт з метою створення нових робочих місць.

Доречно запропонувати конкретні шляхи для попередження аварій, виробничого травматизму у вугільній галузі, профілактики професійних захворювань, запобігання відтоку працівників у інші, менш небезпечні, галузі національної промисловості.

Пропонуємо удосконалити положення законодавства у сфері охорони праці у вугільній галузі шляхом:

- 1) ратифікації Конвенції МОП № 148 про захист працівників від професійного ризику, спричиненого забрудненням повітря, шумом та вібрацією на робочих місцях;

- 2) внесення змін до абзацу другого пункту 1.2. Наказу Держгірпромнагляду від 24.03.2008 р. № 53, яким затверджене «Положення про порядок забезпечення працівників спеціальним одягом, спеціальним взуттям та іншими засобами індивідуального захисту», зокрема, цей пункт доцільно викласти в такій редакції: «Роботодавець зобов'язаний забезпечити за свій рахунок придбання, оренду, комплектування, видачу та утримання ЗІЗ відповідно до нормативно-правових актів з охорони праці та колективного договору». Оренда засобів індивідуального захисту дозволить мінімізувати фінансові витрати вугільної галузі на спеціальний одяг, взуття та інші засоби індивідуального захисту для шахтарів.

3) доповнення пункту 9 «Сигналізація та зв'язок» розділу VIII «Електротехнічне господарство» Правил безпеки у вугільних шахтах (Наказ Державного комітету України з промислової безпеки, охорони праці та гірничого нагляду від 22.03.2010 р. № 62) таким положенням: «Дозволяється записувати переговори службової телефонної та селекторної мережі». Наявність запису переговорів дозволить забезпечити об'єктивність в розслідуванні нещасних випадків, підвищить відповідальність за дотримання технологічної дисципліни.

4) закріплення у Правилах безпеки у вугільних шахтах, що рухомими мобільними або радіозв'язком мають бути забезпечені усі гірники, які перебувають у підземних виробках, а не лише керівник бригади, щоб у критичній ситуації кожен працівник міг не втрачаючи часу зв'язатися з гірничим диспетчером.

5) проведення роботи серед працівників вугільної галузі шляхом роз'яснень окремих положень законодавства. Наприклад, Гірничий закон забороняє голодування та страйки в підземних виробках, але під час проведення інструктажу з техніки безпеки про цю норму забувають. Доцільно роз'яснити гірникам потенційні наслідки таких акцій з метою попередження порушень норм законодавства.

Не слід забувати, що працівник має право відмовитись від дорученої роботи або покинути небезпечну зону, якщо створилась виробнича ситуація, небезпечна для його життя чи здоров'я або оточуючих його людей. Факт наявності такої ситуації має бути підтверджений спеціалістами з охорони праці підприємства за обов'язкової участі представників профспілки. У такому разі неприпустимі переслідування працівників, застосування до них стягнень тощо.

І, насамкінець, лише усвідомлення самими працівниками вугільної галузі усієї небезпеки комплексу робіт, що доводиться їм виконувати, може сприяти неухильному дотриманню положень низки інструкцій, наказів, розпоряджень з метою запобігання нещасним випадкам, виробничим аваріям, професійним захворюванням.

Швець, Н.М. Охорона праці у вугільній галузі: сучасний стан та перспективи правового регулювання [Текст] / Н.М. Швець // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбіка; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 273-276.